

ד' אייר

הרב יוסף דב סולובייצ'יק

לימוד תורה לנשים

בתאריך ד' באייר חל יום פטירתו של הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק, שנפטר בתאריך זה בשנת תרנ"ב (1892). הרב היה המשנה לראש ישיבת וולאז'ין, ולאחר מכן רבה של העיר בריסק שם פרחה שושלת בית בריסק, שהרב היה הראשון לה, לאחריו בנו הרב חיים ולאחר-מכן נכדו הרב יצחק זאב המכונה הגרי"ז שעלה לירושלים בתחילת מלחמת העולם השנייה. הרב חיבר שו"ת בשם 'בית הלוי' וכן ספר דרשות על התורה. תורת בית בריסק ידועה ביכולת הניתוח וכשרון ההבחנה של מושגים תלמודיים לשני גדרים שונים במטרה להבין לנכון את הדין והשלכותיו ההלכתיות.

במשך השנים, לימוד התורה ופסיקת ההלכה היו נחלתם של הגברים, ואילו הנשים היו תומכות בבעליהן וילדיהן מהבית, כדברי הגמרא¹ המנמקת את הסיבה שזכות הנשים לחיי עולם-הבא, משום דאגתן ללימוד התורה של בניהן ושהן מאפשרות לבעליהן ללמוד, ואילו בשנים האחרונות הלימוד נעשה נחלתן גם של הנשים. יש כמה דוגמאות לעיסוקן של נשים בתורה, כמו בנות צלופחד עליהן נאמר שהיו "חכמניות הן ודרשניות הן"².

בנוסף, דבורה הנביאה הייתה סמל לאישה ששילבה את חכמת התורה עם חכמת המשפט. השאלה שלפנינו היא, האם מדובר על מקרים חריגים או דרך שהיא נחלת כלל הנשים?

מצאנו מקורות שונים בעניין לימוד תורה לנשים - בגמרא³ נאמר שאישה אינה חייבת בלימוד תורה משום שנאמר "ולמדתם אותם את בניכם" ולא בנותיכם. חריפה יותר דעת רבי אליעזר האוסר על האב ללמד את בתו תורה, "כל המלמד את בתו תורה מלמדה תיפלות"⁴, וכן "ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים"⁵. לעומתו, בן עזאי תומך בצורה חיובית בלימוד תורה לנשים, "חייב אדם ללמד את בתו תורה"⁶.

הרמב"ם⁷ פסק כדעת רבי אליעזר האוסר לאב ללמד את בתו תורה:

¹ ברכות (ז' ע"א).
² בבא בתרא (ק"ט ע"ב).
³ קידושין (כ"ט ע"ב).
⁴ סוטה (כ"א ע"ב).
⁵ ירושלמי (סוטה פ"ג ה"ד). הובאו הדברים בתוספות (סוטה כ"א ע"ב ד"ה בן עזאי).
⁶ סוטה (פ"ג מ"ד).
⁷ רמב"ם (הל' תלמוד תורה פ"א ה"ג). כן נפסק בטור (יו"ד סימן רמז); בית יוסף (שם אות ו); שולחן ערוך (שם סעיף ו).

'דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם

נתנאל אוירבך

ב"ה

ציוו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה, מפני שרוב הנשים אין דעתם מכוונת להתלמד אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן, אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות.

אמנם מצאנו פוסקים הסוברים שגם לדעת רבי אליעזר יכולה אישה ללמוד תורה אם מטרתה לדעת את הדינים השייכים לה כדי שתוכל לקיים, שכן היא מחויבת במצוות. מקור לכך מצאנו בדברי התורה המחייבת את הנשים לבוא למעמד 'הקהל', והבחינה הגמרא⁸ בין הגברים שבאים ללמוד לנשים הבאות לשמוע, והיינו שמטרת בואן של הנשים למעמד כדי לשמוע את הדינים השייכים להן "כדי שידעו לקיים מצווה"⁹.

גישה זו הובאה להלכה בדברי הרמ"א: "חייבת האישה ללמוד דינים השייכים לאישה"¹⁰. המקור לדבריו מהדין שנשים מברכות ברכות התורה,¹¹ שכן הן חייבות ללמוד את הדינים השייכים להן.¹² לאור זאת הבחין הרב יוסף דב סולובייצ'יק בין לימוד תורה של אנשים ללימוד של נשים.¹³ לדבריו, ישנם שני דינים בלימוד תורה - לימוד תורה כמבוא לידיעת אופן קיום המצוות, בו נשים חייבות כדי לדעת איך וכיצד לקיים את המצוות בהן הן חייבות, ולימוד תורה שהוא תכלית בפני עצמה אף שאין בו פן מעשי, בו חייבים האנשים.

היתר זה, שנשים יכולות ללמוד את הדינים השייכים להן כדי לדעת לקיים, אינו מקובל על המהרי"ל,¹⁴ שכן לדבריו האישה יכולה לשאול מורה הוראה או לסמוך על המסורת שראתה בבית כיצד מקיימים את המצוות השייכות לה.

אולם, ההסתמכות על המסורת בבית נתונה לשינויים, שכן יש בתים בהם המסורת ההלכתית ידועה ויש בתים בהם אין מסורת הלכתית.

בשנת תרע"ח הוקם בעיר קראקוב בפולין מוסד ללימוד בנות, 'בית יעקב'. פוסקי הדור ההוא נדרשו לחוות דעתם על תכני הלימוד התורניים, שכן עמדו בפניהם דברי הרמב"ם שאסר ללמד את הבת תורה. החפץ חיים¹⁵ והרב זלמן סורוצקין¹⁶ אישרו את הלימודים בטענה של שינוי הדורות. לדבריהם, אמנם בדורות הקודמים הייתה הבת מצויה אצל אמה ולומדת את מסורות ההלכה ולכן היא לא הייתה זקוקה ללימוד תורה וחיזוק האמונה, אך כיום "יש בתים אשר אין זכר בהם להרבה מצוות ולחוקי התורה" ולכן "ההכרח ללמדה תורה, כדי שתדע את הדרך אשר תלך בה ואת המעשה אשר תעשה, כדי שתהיה יהודית", כדברי הרב סורוצקין.

לגישה זו התנגד הרב יקותיאל יהודה הלברשטאם¹⁷ שמיאן בטענת שינוי הדורות כסיבה להתיר לימוד תורה לנשים. לדבריו, טענה כזו יכולה להוות מדרון חלקלק שבכל דבר ועניין יאמרו כן לביטול איסורים.

⁸ חגיגה (ג ע"א).

⁹ תוספות (סוטה כא ע"ב ד"ה בן עזאי). ראו גם: תוספות (חגיגה ג ע"א ד"ה נשים).

¹⁰ רמ"א (יו"ד סימן רמו סעיף ו).

¹¹ שולחן ערוך (או"ח סימן מז סעיף יד).

¹² בית יוסף (או"ח סימן מז אות יד).

¹³ שו"ת בית הלוי (ח"א הקדמה; ח"א סימן ו). ראו גם: חתם סופר (נדרים פא ע"א ד"ה שלא; דרשות ח"ב דרוש לז' אב ד"ה ולישב דברי רב, שטז ע"ב). על יישום שני חלקים אלו, ראו: שו"ת אבני נזר (יו"ד סימן שנב אות ג).

¹⁴ שו"ת מהרי"ל (סימן קצט).

¹⁵ ליקוטי הלכות (סוטה פ"ג עמוד 21-22).

¹⁶ שו"ת מאזניים למשפט (ח"א סימן מב).

¹⁷ שו"ת דברי יציב (יו"ד סימן קלט).

דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם

נתנאל אוירבך

ב"ה

לסיכום, אין ספק שהדורות השתנו והקניית חכמת התורה לנשים היא דבר הכרחי - הן כדי לדעת את ההלכות השייכות להן, והן כדברי הרב חיים דוד הלוי שכיום שהנשים "לומדות לימודים כלליים בכל הרצינות הראויה למה יגרעו דברי תורה".¹⁸

אך יש להדגיש, שבלימוד התורה מצויים ערכים שונים, כגון הכרת המציאות ונקיטת חוות דעת, יכולת ניתוח המציאות והשלכתה לפסיקת הלכה והחוויה הרוחנית שבלימוד התורה. גם אם אמנם ייעדרו נשים מפסיקת ההלכה, מכל-מקום נראה שהלימוד מהווה עבורן חוויה רוחנית ושותפות בשיח התורני, ערכים חשובים בהם נשים שייכות.

בני נח מחויבים בשבע מצוות וישראל קיבלו תרי"ג מצוות, ומלבד זה ההבדל ביניהם דגם בהני שבעה מצוות של בני נח אינם דומים בהם לישראל, דאצל בן נח המצוות שלהם הם בגדר חיוב עליהם ולא דגופם קנוי להמצוות רק הם מחויבים לקיימם, אבל בישראל אמר הכתוב במתן תורה והייתם לי סגולה מכל העמים, ואיתא במכילתא... שתהיו קנויים לי ועוסקים בתורה, כוונת הפסוק שאמר להם שיהיה גופם ועצמותם קנוי לעבודתו יתברך ולקיום המצוות והתורה...

והנראה דבזה תלוי ג"כ החילוק שמצינו בין ישראל לבן נח במצוות קידוש השם...

דבן נח אינו מצוה על קידוש השם, והוא משום דכיון דאצלו המצוות הם רק בגדר חוב אבל גופו בעצמו הוא דבר בפני עצמו ואינו קנוי להמצווה, ומשום הכי אינם מחויבים למסור גופם עבור קיום המצווה... אבל ישראל דהקנו גופם לעבודתו יתברך, משום הכי מחויבים הם למסור גם גופם עבור קיום המצוות.

וזוהו שדרשו רז"ל אדם כי ימות באוהל אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, דמחויב ליגע עצמו בהבנתה כל מה שבכוחו ומחויב להפקיר גופו על לימודו.

בית הלוי (דרשות, דרוש יז)

¹⁸ שו"ת עשה לך רב (ח"ב סימן נב).